

O‘ZBEK TILINING AHAMIYATI VA ZARURIYATI**Muhammadiyaheva Gulzora Olimjon qizi***Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat O‘zbek tili va adabiyoti universiteti talabasi*

Annotatsiya. *O‘zbek tilining ahamiyati va zaruriyati haqida yozilgan ushbu maqolada o‘zbek tilining milliy qadriyatlar, madaniyat va xalq tafakkuridagi o‘rni yoritilgan. Unda o‘zbek tilining tarixi, yozuv tizimlarining o‘zgarishi, boshqa tillarning unga ta’siri hamda yoshlar orasida o‘zbek tilidan foydalanishdagi muammolar tahlil qilingan. Shuningdek, globallashuv jarayonida o‘zbek tilining nufuzi va ahamiyatini oshirish yo‘llari, o‘quv dasturlari, interaktiv o‘yinlar va multimedia resurslaridan foydalanish zaruriyati haqida fikr yuritilgan. Maqola o‘zbek tilining davlat tili sifatidagi mavqeini mustahkamlash, yosh avlodni ona tiliga muhabbat va sadoqat ruhida tarbiyalashga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar. *O‘zbek tili, davlat tili, til siyosati, yoshlar, milliy qadriyat, globallashuv, ta’lim, madaniyat, motivatsiya.*

Аннотация. *В данной статье, посвящённой важности и необходимости узбекского языка, освещается его роль в национальных ценностях, культуре и общественном сознании. Анализируются история узбекского языка, смена письменности, влияние других языков, проблемы использования узбекского языка в молодёжной среде. Также рассматриваются пути повышения престижа и значимости узбекского языка в процессе глобализации, необходимость использования образовательных программ, интерактивных игр и мультимедийных ресурсов. Статья направлена на укрепление позиций узбекского языка как государственного, воспитание молодого поколения в духе любви и преданности родному языку.*

Ключевые слова. *Узбекский язык, государственный язык, языковая политика, молодежь, национальные ценности, глобализация, образование, культура, мотивация.*

Annotation. *This article, written about the importance and necessity of the Uzbek language, highlights the role of the Uzbek language in national values, culture, and popular thinking. It analyzes the history of the Uzbek language, the change of writing systems, the influence of other languages on it, and the problems of using the Uzbek language among young people. It also discusses ways to increase the prestige and importance of the Uzbek language in the process of globalization, the need to use educational programs, interactive games, and multimedia resources. The article serves to strengthen the position of the Uzbek*

language as the state language, and to educate the younger generation in the spirit of love and devotion to their native language.

Keywords. *Uzbek language, state language, language policy, youth, national values, globalization, education, culture, motivation.*

Kirish.

Til – xalq dunyoqarashi yoki mentaliteti, uning qadriyatlari, urf-odatlari, urf-odatlari tizimining ifodasidir. Har qanday xalq o‘ziga xos shaxs, o‘ziga xos xususiyatdir. Til etnosning asosiy o'ziga xos xususiyati bo'lib, uning o'zini o'zi saqlab qolishi va vakillarini boshqalardan ajratib turadigan vosita bo'lib xizmat qiladi. O‘zbek tili – turkiy til bo‘lib, O‘zbekiston Respublikasining davlat tili, Afg‘onistonning sakkiz shimoliy viloyatida mintaqaviy tildir. Bundan tashqari, Tojikiston, Qirg'iziston, Qozog'iston, Turkmaniston, Rossiya, Turkiya va boshqa mamlakatlarda keng tarqalgan. Bu til ko‘pchilik o‘zbeklar uchun ona va asosiy tili hisoblanadi. Tashuvchilar soni 33 million kishiga yaqin. Grammatik va leksik jihatdan adabiy o'zbek tilining eng yaqin hozirgi qarindoshlari rasmiy ravishda qarluq (chag'atoy) guruhiga kiruvchi uyg'ur va ili-turkiy tillaridir. Hozirgi adabiy o‘zbek tili unlilar uyg‘unligining yo‘qligi bilan ajralib turadi[4]. 1920-yillarda adabiy tilda faqat chekka shevalarda saqlanib qolgan undosh garmoniyani sun‘iy ravishda mustahkamlashga harakat qilindi. Fonetika, grammatika va lug‘atda O‘zbekistonda XII—XIII asrlargacha hukmronlik qilgan fors va arab tillarining kuchli ta’siri seziladi. O‘zbekiston islamlashtirilgunga qadar hukmron bo‘lgan eski til — so‘g‘d tilining elementlari ham saqlanib qolgan. O‘zbek tilidagi arablarning aksariyati fors tili orqali o‘zlashtirilgan. XIX asrning 2-yarmidan boshlab o‘zbek tiliga rus tilining ta’siri kuchli bo‘ldi.

1929-yildan boshlab arab yozuvidan yangi lotin yozuviga (yanalif) o‘tilgan. U 1940-yilgacha ishlatilgan. 1940-yilda O‘zbekistonda kirill yozuviga o‘tildi. Buning natijasida 1929–1940-yillar oralig‘ida chop etilgan ilmiy, badiiy, pedagogik, o‘quv adabiyotlardan uzilib qoldik. 1940-yildan 1991-yilgacha o‘rta hisob bilan o‘zbek tilida 50 ming nomda 50 million nusxada kitoblar chop etilganini (bunga shu yillari nashr etilgan jurnal, gazetalar kirmaydi) hisobga olsak, biz yana lotin yozuviga o‘tishda qanchadan-qancha adabiyotdan yiroqlashishimiz mumkinligi ayon bo‘ladi. Lekin, dunyoning eng rivojlangan mamlakatlari lotin yozuvidan foydalanadilar. Shuning uchun ham hozirgi eng zamonaviy texnika, tabiiy fanlar yoki ijtimoiy tadqiqotlar haqidagi adabiyotlar shu yozuv asosida yoritiladi. BMT, UNESCO va boshqa xalqaro tashkilotlarning xabar qilishlaricha, yangi texnika, texnologiya va fanga tegishli adabiyotlarning 80 foizi lotin yozuvida chop etilar ekan[7].

O‘zbek tilining xalqimiz ijtimoiy hayotida va xalqaro miqyosdagi obro‘-e’tiborini tubdan oshirish, unib-o‘sib kelayotgan yoshlarimizni vatanparvarlik, milliy an‘ana va qadriyatlarga

sadoqat ruhida tarbiyalash, mamlakatimizda davlat tilini to‘laqonli joriy etishni ta‘minlash, O‘zbekistondagi millat va elatlarning tillarini saqlash va rivojlantirish, davlat tili sifatida o‘zbek tilini o‘rganish uchun shart-sharoitlar yaratish, o‘zbek tili va til siyosatini rivojlantirishning strategik maqsadlari, ustuvor yo‘nalish va vazifalarini hamda istiqboldagi bosqichlarini belgilash maqsadida, shuningdek O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 21-oktabrdagi “O‘zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish choratadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5850-son Farmoniga muvofiq[6]:

ko‘p jildli “O‘zbek tilining izohli lug‘ati”ning to‘ldirilgan yangi nashri (kirill va lotin yozuviga asoslangan o‘zbek alifbosida);

“O‘zbek tilining imlo lug‘ati”;

“O‘zbek tili sinonimlari lug‘ati”;

“O‘zbek tili sinonimlarining katta izohli lug‘ati”;

“O‘zbek tili frazeologizmlarining katta izohli lug‘ati”;

“O‘zbek tili omonimlari lug‘ati”.

Mazkur bandda ko‘rsatilgan chora-tadbirlarni moliyalashtirish maqsadida Vazirlar Mahkamasi huzuridagi O‘zbek tilini rivojlantirish jamg‘armasi mablag‘lari yo‘naltirilsin. Yoshlar o‘zbek tilidan kundalik muloqotda, ijtimoiy tarmoqlarda, musiqa, adabiyot va boshqa sohalarda keng foydalanmoqda. Biroq, boshqa ko‘plab mamlakatlarda bo‘lgani kabi, globallashuv va axborot texnologiyalarining rivojlanishining ta‘siri ham yoshlar o‘rtasida ingliz va boshqa xorijiy tillardan foydalanishning kuchayishiga olib kelmoqda[5].

Ayrim yoshlar o‘zbek tilida muloqot qilishda quyidagi muammolarga duch kelishadi[3]:

1. Amaliyot yetishmasligi: Ko‘pchilik o‘zbek yoshlari boshqa tillarda, xususan, rus, ingliz yoki turk tillarida yaxshiroq so‘zlashadi va ulardan kundalik hayotda tez-tez foydalanishadi. Shu sababli ularda o‘zbek tilini qo‘llashda amaliyot va ishonch yetishmasligi mumkin.

2. Leksik fonning o‘zgarishi: o‘zbek tilidagi yoshlar nutqi rasmiy o‘zbek tilidan farq qilishi mumkin. Yoshlar yangi iboralar, jarangli so‘zlar yoki boshqa tillardan olingan qarzlardan foydalanishlari mumkin, bu esa keksa avlodlar yoki ushbu zamonaviy jargon iboralarni tushunmaydiganlar uchun tushunish muammolarini keltirib chiqarishi mumkin. Misol uchun, Toshkent shahrining ko‘chalaridan o‘tar ekanmiz, turli reklamalarga ko‘zimiz tushadi va aksariyat hollarda reklamalar rus yoki ingliz tilida va ayrim joylarda o‘zbek tilida imloviy xatolarga yo‘l qo‘yilib yozilgan bo‘ladi. Bularni ko‘rgan yosh avlodda noto‘g‘ri tushuncha vujudga keladi.

3. Ijtimoiy-iqtisodiy sabablar: ijtimoiy mavqening o‘zgarishi va yot madaniyatning ta‘siri tufayli yoshlar o‘rtasida o‘zbek tilini qo‘llashda muammolar yuzaga keladi. Globallashuv va xalqaro aloqalarning kuchayishi bilan yoshlar o‘zlarining professional martabalarini uchun

obro'liroq yoki foydali deb biladigan tillardan foydalanishni afzal ko'rishlari mumkin. Bu esa, ayniqsa, turli mamlakatlardan sayyohlar ko'p keladigan shaharlarda yashovchi yoshlarning o'zbek tiliga qiziqishini yo'qotishiga olib kelishi mumkin. Bu xolatga misol qilib biror-bir nufuzli korxonaga ishga kirish uchun suhbatdan o'tish jarayonini olishimiz mumkin. Bilamizki, hozirgi zamonda barcha tijorat va notijorat korxonalar o'z xodimlaridan kamida 2-3 tilni mukammal bilishlarini talab qiladi.

4. Ta'lim tizimida o'zbek tilining yetarli emasligi : Ayrim ta'lim muassasalarida o'zbek tili boshqa tillarga nisbatan yetarli darajada o'qitilmasligi yoki yetarlicha e'tibor berilmasligi mumkin. Bu esa yoshlarning o'zbek tilini o'quv muhitida va kundalik hayotda qo'llashida muammolar tug'dirishi mumkin. O'zbek tiliga to'g'ri tarbiyaviy yondashuvning yo'qligi uning yoshlar o'rtasida obro'-e'tiborining pasayishiga olib kelishi mumkin.

5. Mavjud resurslarning kamligi: o'zbek tili, masalan, ingliz yoki ispan tillari kabi keng tarqalgan va mashhur emas. Shu sababli, yetarlicha o'quv materiallarini topish qiyin bo'lishi mumkin[1].

Natijalar.

Yoshlarga o'zbek tilini o'rganishning muhimligi va uning rivojlanishiga ta'sirini tushuntirish lozim. Bu yo'lda o'zbek tilini o'rganishning qiziqishlarni oshish uchun darslar, o'yinlar, kitoblar, audio va video materiallar keng foydali bo'ladi.

Darslar: yoshlarga o'zbek tilini o'rganish uchun o'ziga xos tayyorlangan darslar mavjud. Bu darslar o'zbek alifbosi, so'zlashish, gaplashish va matn yozishni o'rganishga yordam beradi. Darslar interaktiv tarzda bo'lib, o'zbek tili bilimini oshirish va o'rganishni qiziqishli qilishga yordam beradi[2].

O'yinlar: O'zbek tilini o'rganish uchun interaktiv o'yinlar ham foydali bo'ladi. Bu o'yinlar kompyuter yoki mobil ilovalar shaklida bo'lishi mumkin. O'yinlar orqali yoshlar o'zbek tilini o'rganish jarayonida qiziqishlarini oshirishadi va o'rganishni ko'ngil ochadi. O'yinlar orqali so'zlar, gaplar, grammatika va lug'at bilimini rivojlantirish mumkin.

Kitoblar: Yoshlar uchun tuzilgan o'zbek tili kitoblaridan foydalanish ham foydali bo'ladi. Bu kitoblar o'zbek tilining asosiy qoidalari, so'zlar, gaplar va matnlar bilan to'ldirilgan bo'ladi. O'zbek adabiyoti hammasini o'z ichiga olgan kitoblar esa o'zbek tilining qiziqishlarini oshiradi va o'rganish jarayonini yanada qiziqarli qiladi.

Audio va video materiallar: Yoshlarga o'zbek tilini o'rganish uchun audio va video materiallar ham foydali bo'ladi. Bu materiallar o'zbek tilining mazmunini, gaplashishni, so'zlashishni va tinglashni o'rganishga yordam beradi. O'zbek tilining musiqasi, she'riyatini va adabiyotini o'rganish uchun esa audio va video materiallar foydali bo'ladi.

Xulosa.

Aytishimiz kerakki, ona tilimiz kamolot sari oson yo‘lga bosib o‘tmagan, kundalik hayotda qo‘llayotgan narsalarimiz, uni kimnidir haqorat qilish yoki o‘zimizning nomimizga tilga olish nafaqat otabobolarimiz mehnatiga hurmatsizlik bo‘ladi. , balki xalqimizga, millatimizga hurmatsizlik ham. Shu munosabat bilan biz o‘zbek tili kunini yiliga bir martadan ortiq nishonlashni, lekin til haftaligiga bag‘ishlangan sovg‘alar bilan turli viktorinalar o‘tkazishni taklif qilamiz, bu esa yoshlarning o‘zbek tilini o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 21-oktabrdagi PF–5850-sonli Farmoni — “O‘zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
2. “O‘zbek tilining izohli lug‘ati”, — Toshkent: O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2020.
3. To‘xtaboyev, S. O‘zbek tili va adabiyotining jamiyatdagi o‘rni. — Toshkent: Fan nashriyoti, 2018.
4. Rafiyev, M. Til va milliy o‘zlik. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.
5. Karimov, I. A. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
6. Qodirova, M. Globallashuv sharoitida o‘zbek tili istiqbollari. — “Til va jamiyat” jurnali, 2022-yil, №3.